

Posudek oponenta na práci Kateřiny Kňapové *O aktivistech a lidech. Analýza diskurzu o vybraných případech politického aktivismu v ČR*

Kolegyně Kňapová si vybrala téma, které nabízí jasně vymezenou práci s konkrétním materiálem (mediální obraz politického protestu) i značný přesah do různých obecnějších debat (vztah protestu, participace a demokracie, politická kultura v ČR, pojmání občanství). V nepříliš rozsáhlé práci si autorka nejprve vymezila pojem politický aktivismus, následně shrnula svou metodologii a posléze, v nejrozsáhlejší kapitole, která je vlastním jádrem práce, shrnula svou analýzu zobrazování různých podob veřejného protestu v českých médiích. Máme-li shrnout silné a slabé stránky práce, řekněme na úvod, že ty silné výrazně převažují. Tou první a nejdůležitější je totiž vlastní analýza, prezentovaná v klíčové kapitole práce. Autorka zde velmi pregnantně pojmenovává některé podstatné charakteristicky referování o protestech a jejich aktérech a z komparace charakteristik dávaných protestujícím vyvozuje v některých případech inspirativní a nebanální závěry. Řečeno slovy klasika: Autorka prošla značné množství materiálu a dokázala se v něm neztratit. Práce, ač osvědčuje velký smysl pro detail, nezahluje čtenáře rozsáhlými citacemi, autorka má talent zaměřit se na skutečně podstatné a ilustrativní momenty a ty vesměs vhodně doložit. Text přesvědčivě ukazuje, že veřejný protest je v převládajícím mediálním tónu vnímán s nechutí, s několika výjimkami, u nichž je důležité, že protest nepatří k jejich vymezení (jako u odborářů či radikálů různých odstínů), ale spíše je možné ukázat, že byli k protestu donuceni okolnostmi (studenti, obyvatelé severních Čech) a/nebo mají jejich protesty slavnou minulost, vysoký sociální status a je možné je spojit s převládajícím výkladem demokratických hodnot (opět studenti). Jak už padlo výše, autorka má vedle schopnosti upozornit na podstatné zároveň značný cit pro detail, který je v tomto typu mediální analýzy dle mého názoru nutným předpokladem práce. Autorka například velmi citlivě zachycuje rozdíly v personalizaci, které se projevují u jednotlivých typů protestujících: zatímco lidský příběh jednotlivých protestujících studentů je atraktivní a polidšťuje i jejich kauzu, lidský příběh odborářů či radikálů srovnatelný zájem médií nevyvolává.

Je také třeba říci, že autorka vládne nadprůměrným stylem a citem pro estetickou dimenzi odborného textu, což je disciplína po mém soudu neprávem zanedbávaná. O značné dávce umu a autorské suverenity přesvědčí čtenáře už název a dvě vybraná úvodní motta. Trochu snad jen ruší způsob, kterým autorka práce užívá třetí osobu jednotného čísla. Podobně jako pověstný „plurál skromnosti“ nepůsobí vůbec skromně, ani zde se za distancovanou formou autorka neschová, spíše se její autorské já připomíná o to vehementněji, až místy skoro připomíná patrně nejznámějšího českého autora, který o sobě píše ve třetí osobě.

Pokud máme mluvit o slabinách práce, některé jsou přítomny i v jinak velmi vydařené analytické kapitole. Především – trochu slabší stránkou analýzy, je práce s kontextem. Ač autorka cituje Fairclougha, že se jedná o jednu ze tří rovin analýzy diskurzu, až na výjimky neprovádí ani minimalistickou kontextualizaci autorů či médií, v nichž se jejich výroky objevují, ani příliš nerozlišuje mezi jednotlivými žánry či proudy v rámci mediálního diskurzu. Skoro se zdá, jako kdyby před ní ve zobrazování aktivistů figuroval jako jeden nediferencovaný moloch.

Rovněž se mi zdá, že autorka mohla v rámci vzorku alespoň trochu zohlednit časovou perspektivu. Jakkoli zaměření na jednotlivé typy protestujících je dobré a autorčina argumentace přesvědčivá, přece jen dle mého názoru není úplně jedno, že některé odborářské akce, které autorka analyzuje, se odehrály už v prvním roce Nečasovy vlády, zatímco studentské protesty proběhly až po několika letech, v době, kdy vláda již ztratila velkou část popularity pod tíhou kritiky zvnějšku i vlastních sporů a skandálů.

Nicméně, jestliže analýza v jádru práce se autorce vydařila a představuje jednoznačně silnou stránku práce, poněkud problematičtější jsou dvě předcházející kapitoly, v nichž autorka

představuje koncepty, s nimiž pracuje, a metodologickou stránku své práce. Sympatická úspornost, která v analytických kapitolách směřuje k pregnantním shrnutím, se zejména v čtyřstránkové metodologické kapitole stává spíš slabinou, neboť vede k telegrafickým formulacím, které poněkud zplošťují bohatost shrnovaného materiálu na simplifikující poučky. Teorie tu leží vedle sebe tak trochu jako housky na krámě a neznalý čtenář z tak telegrafického přiblížení patrně nepochopí, že Foucault vycházel z dost odlišných předpokladů než jeho „předchůdci“ (s. 17) Gramsci a Althusser nebo že Fairclough, z něhož autorka vychází, velmi ostře kritizoval Foucaultův přístup.

Za nejproblematictější ovšem považuji první (respektive po úvodu druhou) kapitolu o sociálních hnutích a aktivismu, respektive ani tak onu kapitolu, jako spíše její umístění v kontextu celé práce. Autorka zde totiž prezentuje vymezení sociálních hnutí a aktivismu z pera sociologů a politologů, motivovaný snahou postihnout aktéry a aktivity daných hnutí, nikoli jejich reprezentaci. Autorka shrne Tillyho vymezení sociálních hnutí a následně Tarrowův a Petrovův koncept transakčního aktivismu a Císařovu aplikaci tohoto konceptu na český kontext. Na závěr píše autorka na s. 15 poněkud pýthicky: „*Tento přehled fungování a modů politického aktivismu v České republice se v rámci analýzy ukáže být poměrně důležitým, protože jsou to právě jeho charakteristiky, které se do určité míry odrážejí i v mediální reprezentaci protestů.*“ Jenže ve skutečnosti se autorka k této části již v podstatě nevrací (ač v jiných případech nemá problém zapojovat do diskuse svých analýz teorii, zejména knihu Ladislava Holého). Možná, že to je dobře. Jednak jsou to konceptualizace vztahující k jiné problematice než mediální reprezentace, kterou autorka s touto problematikou nijak přesvědčivě neusouvztažnila. A jednak ani není přesvědčivé, že právě koncept transakčního aktivismu, který Císař použil k (podle mě v zásadě dobře) na analýzu přeměny zejména environmentalistických a částečně lidskoprávních hnutí do NGOs, může dobře popsat jiná hnutí a jiné historické situace. Nevím např. na který typ z autorkou popsaného aktivismu by se hodil. V důsledku toho je nicméně první teoretická kapitola z hlediska práce jako celku tak trochu apendixem a struktura práce se tím poněkud hroutí. Otázkou také zůstává, proč autorka svou analýzu nekonfrontovala s normativněji orientovanými teoriemi sociálních hnutí či občanské společnosti (i sám tento pojem se v textu objeví až v mimochodem velmi vtipném a trefném nadpisu závěrečné sekce) – právě ony by pro ni byly dle mého názoru mnohem relevantnější a daly by jí lepší výchozí pozici pro debatu o tom, o jakém pojetí demokracie a politiky svědčí způsob, jakým je v českých médiích traktován politický protest.

Můžeme shrnout, že autorka svým hodnotitelům práci rozhodně neusnadňuje. Předkládá text, jehož jádro je kultivovanou a inspirativní analýzou, o níž se domnívám, že by se po několika důkladných přepracováních mohla stát základem dobrého odborného článku. Text je ovšem uveden kapitolami, které jsou výrazně slabší a jejich celek se poněkud rozpadá. Práce si tak zcela jistě zaslouží, aby byla obhájena, a to v závislosti na průběhu obhajoby buď známkou *výborně*, chce-li komise dát důraz na kvalitu analýzy, nebo známkou *velmi dobře*, chce-li komise akcentovat problematické ne/napojení teoretické a analytické části a související problémy ve struktuře práce.

Ondřej Slačálek